

Микитюк В.М.,
к.е.н., професор,
Житомирський національний агроекологічний університет

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА У КОНТЕКСТІ ВИМОГ СОТ

Анотація. Виявлено та класифіковано за групами основні причини низької конкурентоспроможності галузі скотарства на зовнішніх ринках. Обґрунтовано проблеми забезпечення конкурентних переваг продукції тваринництва відповідно до європейських і світових вимог, які відповідають правилам Світової організації торгівлі (СОТ). Проаналізовано механізм діяльності СОТ у контексті державної підтримки галузі скотарства.

Ключові слова: галузь, експорт, імпорт, конкурентні переваги, конкуренція, продовольча безпека, СОТ, скотарство, якість.

Постановка проблеми. Стратегічно важливою подією для аграрного сектора економіки України стало підписання угоди про вступ до СОТ, яка надає можливість розширяти зовнішні ринки збуту агропродовольчої продукції, формувати умови для забезпечення конкурентних переваг галузі тваринництва, адаптувати стандарти якості і безпеки тваринницької продукції до європейських та світових вимог. Водночас, в галузі скотарства продовжують зберігатися негативні тенденції, які гальмують процес реалізації продукції на

зовнішніх ринках. Проблеми пов'язані з нестабільним функціонуванням бізнес-середовища, відсутністю фінансових інвестицій, неефективною інноваційною політикою, недосконалим режимом державної підтримки, зупинкою селективних досліджень тощо. Очевидним мінусом розвитку скотарства останнього десятиріччя є зниження поголів'я великої рогатої худоби та відповідно виробництва молока в країні. Лише за три м'яся 2012 р. поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ) скоротилося з 4,77 до 4,70 млн. голів, споживання яловичини становить у загальному обсязі лише 14,7%, українці споживають яловичини більш, як удвічі менше, ніж свинини і в 3,5 рази менше, ніж м'яса птиці [3]. Собівартість продукції ефективних виробників становить 19-22 грн/кг живої ваги, ціна реалізації живої ваги – 19-22 грн, що свідчить про те, що більшість товаровиробників продовжують працювати на межі збитковості, тому великих інвестицій від цієї галузі найближчим часом не очікується.

Водночас можливості для розвитку галузі очевидні. Потенціал тваринницької галузі України може бути реалізований принаймні за двох основних умов: *по-перше*, створенні конкурентних переваг за рахунок ефективних економіко-організаційних і технологічних рішень виробництва м'ясної і молочної продукції; *по-друге*, поступової адаптації стратегічного розвитку галузі до норм СОТ, які відповідають світовим і європейським вимогам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відродження галузі скотарства, виходячи із сучасних вимог та кон'юнктури зовнішнього та внутрішнього ринку, глибоко досліджені у працях П. Березівського, Р. Глібова, П. Канінського, А.Малиновського, О. Польової, І. Світличина та багатьох інших. Однак невирішеними та маловивченими залишаються аспекти стабілізації економічного розвитку галузі скотарства, напрями виходу її з економічної кризи, формування експортного потенціалу з урахуванням вимог зовнішнього ринку та СОТ.

Цілі статті. Обґрунтувати основні проблеми низького рівня конкуренції галузі скотарства і зниження обсягів експорту продукції тваринництва та

виявити стратегічні пріоритети забезпечення високого рівня конкурентних переваг у контексті вимог СОТ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Руйнівні процеси в галузі тваринництва є наслідком багатьох причин, насамперед пов'язаних з загальними проблемами сільського господарства, які практично продовж більш ніж десятилітнього періоду залишаються незмінними і виринають на поверхню більш ніж систематично. Суттєво вплинули на розвиток галузі тваринництва і продовжують свою негативну дію окремі чинники [2, с. 6-7], які доцільно класифікувати за відповідними групами: 1) організаційні (відсутність стратегічних пріоритетів розвитку галузі тваринництва з урахуванням вимог СОТ і Угоди між Україною та ЄС про Зону вільної торгівлі, недосконалий режим державного регулювання експортно-імпорتنих операцій, повільні інтеграційні процеси з розвинутими країнами світу в сфері використання досвіду щодо організації ведення м'ясного скотарства); 2) економіко-виробничі (згорання виробництва внаслідок скорочення поголів'я тварин, недоопрацьованість механізму регулювання взаємовідносин у ланцюгу “виробництво-заготівля-переробка-торгівля”, відсутність можливостей для впровадження сучасних технологій з причини переважання натурального виробництва в особистих селянських господарствах, морально застарілі технологічні й технічні засоби виробництва на більшості аграрних підприємств м'ясо-молочної спеціалізації); 3) фінансові (високий рівень собівартості більшості видів тваринницької продукції, недосконалість кредитної політики в аграрному секторі економіки, недостатній рівень фінансового забезпечення, обмежений доступ товаровиробників до фінансових ресурсів, непропорційний розподіл доходів між безпосередніми виробниками та м'ясопереробними підприємствами, реалізація продукції на зовнішніх ринках за демпінговими цінами); 4) соціальні (низький рівень платоспроможності більшої частини населення, застаріла система підготовки кадрів для галузі тваринництва, незадовільні умови та рівень оплати праці в галузі); 5) екологічні (низька якість

тваринницької продукції, відсутність прогресивної методики контролю за екологічною безпекою більшості видів м'ясо-молочної продукції) та інші.

Все вищезазначене відбилося і на загальному стані конкурентоспроможності продукції галузі тваринництва. За результатами досліджень вітчизняних вчених майже всі види вітчизняної тваринницької продукції увійшли до переліку груп із слабкими конкурентними перевагами ($1 < BI < 2$). Причому протягом десятирічного аналізованого періоду жодного разу ця галузь не посилила власні конкурентні позиції. При наявності стабільних слабких конкурентних переваг марно сподіватися на перспективи переходу для зазначених видів продукції в групу продукції з середніми та сильними конкурентними перевагами [4]. Про це свідчать також і систематично виникаючі (2006 р., 2012 р.) м'ясо-молочні війни між Україною і Росією, внаслідок яких Росія періодично вводить тимчасову заборону на експорт з України всіх видів тваринницької продукції, а умови ввезення стають все більш жорсткішими. Офіційна причина – недотримання українською стороною ветеринарно-санітарних норм. З одного боку, за думкою окремих політиків і експертів [5, с. 2] така ситуація є наслідком газових і політичних суперечок, які виникають у взаємовідносинах між двома країнами, але, з іншого – експортні поставки, які здійснюють 70 м'ясопереробних підприємств України, не можуть конкурувати з готовою продукцією ЄС, оскільки не відповідають європейським нормам і стандартам, а отже і світовим. Тобто доказова база України щодо якості та безпеки тваринницької м'ясної продукції є слабкою, непереконливою і при цьому недостатньо підготовленою до конкуренції на зовнішньому ринку.

У структурі вітчизняного експорту м'яса на яловичину, за даними Програми розвитку ООН, в Україні, припадає 80 % [1]. У 2011 р. експортовано 18 тис. тонн яловичини, що на 32 тис. тонни менше ніж м'яса птиці та на 5,5 тис. тонн більше, ніж свинини. Протягом досліджуваного періоду, незважаючи на найбільшу питому вагу у структурі експорту яловичини, темпи реалізації цього м'яса почали зменшуватися. Суттєвою перешкодою для нарощування конкурентних переваг стало також різке зростання імпорту та контрабандне

ввезення м'яса на територію України. Як свідчить практика, такий механізм господарювання призводить до нерентабельності вирощування ВРХ, оскільки основне поголів'я зосереджено в особистих селянських господарствах, а останні поступово відмовляються від такого бізнесу. На відміну від господарств населення, лише великі господарства у формі високорозвинених тваринницьких комплексів можуть протистояти відміченим обставинам “форс-мажорного” характеру.

З врахуванням актуалізації проблеми конкурентоспроможності сільськогосподарської тваринної продукції, важливим елементом аграрної політики в рамках загальнодержавної політики України вважається розвиток системи продовольчих ринків, підвищення виробничої та технологічної ефективності, забезпечення уніфікації вітчизняних стандартів якості продовольства у відповідності з міжнародними аналогами, стимулювання створення конкурентних умов та продовження проведення економічних реформ у відповідності з вимогами СОТ [7, с. 46]. Відповідно до Угоди СОТ про сільське господарство країни зобов'язані класифікувати внутрішні заходи щодо підтримки умовно за трьома “скриньками” (жовта, блакитна та зелена) [6, с. 62-67]. Отже, існує велика кількість заходів підтримки сільського господарства, які відповідають вимогам СОТ. Для продукції галузі тваринництва найбільш значущими є заходи “зеленої скриньки”, які не завдають прямого впливу на збільшення обсягів виробництва та торгівлі (наприклад, підтримка консалтингу, боротьба з хворобами тварин тощо). Витрати за цим напрямом не підлягали обов'язковому скороченню при набутті країною членства в СОТ у 2008 р. Використання заходів “зеленої скриньки” є необхідною умовою функціонування галузей аграрного сектора економіки, оскільки основна частина програм державної підтримки має регулюючий, стабілізаційний, консультативний, інноваційний і соціально значущий характер.

Крім того, дотримання Україною вимог СОТ за оцінками експертів асоціації “Український клуб аграрного бізнесу”, дозволить забезпечувати у перспективі експорт м'яса яловичини до країн ЄС у розмірі близько 5 тис. тонн

у рік. Такий крок стане поштовхом до зростання інвестиційної привабливості вітчизняної галузі скотарства, дозволить призупинити спад виробництва яловичини. В залежності від кон'юнктури у перспективі слід чекати збільшення експорту яловичини з поступовим розвитком експортного потенціалу з інших видів м'яса.

Висновки. Конкурентні переваги виявляються слабкими на європейському ринку та відсутні на світовому. Для того, щоб стати євроінтегрованою країною в аграрному секторі, Україна має всі необхідні переваги для нарощування виробництва якісної продукції м'ясопереробної галузі, зокрема м'яса та готової продукції. До них належать сприятливі кліматичні умови, обширність території, наявність досвіду ведення великотоварного виробництва м'яса у минулому, здійснення кроків у бік відновлення переробної промисловості й зростання попиту на сировину. З огляду на це, відмовлятися від формування стратегії нарощування експортного потенціалу галузі на європейському та світовому ринках було б недалекоглядно для України. Тому ключовим завданням щодо забезпечення конкурентних переваг продукції галузі тваринництва є розробка стратегії підвищення конкурентних переваг, націлена на забезпечення інвестиційно-інноваційної привабливості галузі при зростаючій конкуренції та залученні у цей процес особистих селянських господарств, фермерів та їх взаємодію з великим бізнесом, здатним налагодити систему закупок, транспортування, забій та реалізацію м'яса та субпродуктів. Тобто спільними зусиллями держави і підприємств всіх форм власності слід активніше використовувати науково-технічну складову розвитку галузі.

Наступним кроком до посилення конкурентних переваг має стати посилення системи ветеринарного та санітарного контролю за імпортованою м'ясною продукцією, оскільки в умовах СОТ вплив дешевого м'яса з країн-експортерів підриватиме вітчизняне тваринництво без належного забезпечення відповідних національних норм та стандартів продукції, які повинні відповідати світовим та європейським.

Аннотація. *Выявлены и классифицированы по группам основных причин низкой конкурентоспособности отрасли животноводства на внешних рынках. Обоснованы проблемы обеспечения конкурентных преимуществ продукции животноводства согласно европейским и мировым требованиям, которые соответствуют правилам Всемирной торговой организации (ВТО). Проанализирован механизм деятельности ВТО в контексте государственной поддержки отрасли скотоводства.*

Ключевые слова: *отрасль, экспорт, импорт, конкурентные преимущества, конкуренция, продовольственная безопасность, ВТО, скотоводство, качество.*

Summary. *The paper reveals and classifies the main reasons for the low competitiveness of animal husbandry at foreign markets. The author substantiates the problems related to ensuring the competitive advantages of animal produce in accordance with European and world requirements that correspond to the regulations of the World Trade Organization (WTO). The author also analyzes the mechanism of WTO activities in the context of the state support for animal husbandry.*

Key words: *branch, export, import, competitive advantages, competition, food safety, WTO, animal husbandry, quality.*

Список літератури

1. Головка А. Складові успішної аграрної політики у тваринництві / А.Головка, С. Рубан, О. Шпичак, О. Костенко, Н. Сеперович // Тваринництво сьогодні. – 2009. – № 2. – С. 6-9.
2. Мазур Є. Новітня історія українського АПК / Є. Мазур // Агробізнес сьогодні. – 2011. – №21-22. – С. 50-54.
3. Школьний О.О. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: моногр. / О.О. Школьний. – Умань: Вид-во Уманського держ. аграр. ун-ту, 2007. – 308 с.
4. Вплив вступу до Світової організації торгівлі на конкурентоспроможність вітчизняної продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://novosti.mk.ua/news/economic_comments, [03.06.07].
5. Угода про сільське господарство // Система світової торгівлі ГАТТ/СОТ в документах. – К.: ІАЗТ, 2000. – С. 50-83.
6. Гоцуєнко Е. М'ясна карусель / Е. Гоцуєнко, Н.Гоцуєнко // Дзеркало тижня. – 2012. – № 12. – 30 березня.
7. Зінчук Т.О. Про що свідчать виявлені конкурентні переваги в аграрному секторі в умовах європейського вибору та членства України в СОТ / Т.О. Зінчук // Вісн. Львівського держ. аграр. ун-ту: Економіка АПК. – Львів: ЛДАУ, 2008. – №15. – С. 30-39.